

*Im Drama des Lebens Gott begegnen. Einblicke
in die Theologie Józef Niewiadomskis*, red. Nikolaus Wanderinger,
Petra Steinmair-Pösel, Lit Verlag, Wien 2011, ss. 649.

Człowiek w ziemskim życiu wciąż oscyluje pomiędzy dobrem a złem, co jest możliwe na mocy wolności darowanej przez Boga. Realizm nakazuje przyjąć za prawdę tak rozumianą kondycję ludzką. Niemniej na gruncie teologii można pokusić się o interpretację, wskazującą na mechanizmy zwiększające swobodę wyboru lub na zależności determinujące człowieka w działaniu. Analizując dzieje zbawienia, można określić zachowania, kiedy człowiek ogarnięty ślepym i destrukcyjnym naśladownictwem niszczył bliźnich i doprowadzał do unicestwienia narodów. Dzieje świata obfitują jednak również w wydarzenia nacechowane przez dobro. W każdej epoce żyli ludzie zdolni do poświęcenia, urzeczywistniania szczytnych ideałów i otwarcia na Boga. Podążanie jedną ze wskazanych ścieżek zależy od tego, czy człowiek przyjmuje z całą odpowiedzialnością orędzie Boże, czy też odrzuca porządek niebieski w imię własnych interesów lub poprzez nadinterpretację znaczenia własnego narodu. Zstępując o poziom niżej w interpretacji zachowań ludzkich, należałoby postawić kwestię, czy człowiek urzeczywistnia postulat miłości, czy też kieruje się jedynie własnym ego. W tym aspekcie należy jednak wspomnieć nie tylko o sprawczej roli miłości, ale o jej charakterze wzorcowym. Mianowicie w świetle miłości człowiek jest w stanie dostrzec skalę opętania przez ślepą *mimesis*.

Miejszem kształtowania myśli teologicznej odwołującej się do wyżej wspomnianych przesłanek jest uczelnia w Innsbrucku. Fakultet Teologii Katolickiej podjął wezwanie analizy współczesnych sytuacji, trendów społecznych, a także wydarzeń historycznych z perspektywy dramaturgii i zbawczej. Pionierem na tej ścieżce badawczej był Raymund Schwager, jezuita, który to przystosował teorię René Girarda do dziedziny badań teologicznych. Dynamiczny rozwój *teologii dramatycznej* kontynuował ks. prof. Józef Niewiadomski, któremu poświęcona jest recenzowana publikacja, zatytułowana *Im Drama des Lebens Gott begegnen. Einblicke in die Theologie Józef Niewiadomskis*.

Józef Niewiadomski urodził się w 1951 r. Studia filozoficzno-teologiczne odbył na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz na Wydziale Teologicznym w Innsbrucku. Kolejne stopnie w karierze naukowej zdobywał na uczelni innsbruckiej, a następnie pracował jako profesor dogmatyki w Linzu. W późniejszym okresie związał się jednak na stałe z uczelnią w Innsbrucku, gdzie objął wpiertw stanowisko profesora dogmatyki, a później dziekana. Ks. Józef

Niewiadomski jest człowiekiem biegłym w naukach teologicznych i niezwykle komunikatywnym. Te właśnie cechy, w połączeniu z zaangażowaniem środowiska naukowego na Fakultecie Teologii Katolickiej, sprzyjały rozstrąsaniu *teologii dramatycznej* jako modusu interpretacyjnego ludzkich zachowań i reakcji społecznych. Człowiek bowiem potrzebuje poczucia sensu, który winien wykraczać poza rzeczywistość doczesną.

Publikacja poświęcona prof. Niewiadomskiemu stanowi hołd dla jego zaangażowania w pracę badawczą, a także w promocję nauki Kościoła we współczesnym świecie. Składają się na nią trzy części. Pierwsza z nich prezentuje Józefa Niewiadomskiego jako człowieka, duszpasterza i kaznodzieję. Każdy z autorów tej części publikacji ukazał Józefa Niewiadomskiego jako osobowość przełomu, w której życiorysie są permanentnie konfrontowane dwie przeciwstawne sobie rzeczywistości. Są to przede wszystkim dwa wykluczające się systemy: socjalizm, czyli rzeczywistość sterowana odgórnie przez aparat partyjny, oraz kapitalizm z gospodarką wolnorynkową, hołdującą konkurencji i nieokiełznanemu pragnieniu zysku (Andrzej Krzyżan). Następną linią konfrontacji dotyczy pracy akademickiej Profesora i recepcji jego badań w świecie. Otóż prof. Niewiadomski potrafi nie tylko precyzyjnie przedstawiać treści teologiczne, ale równie skutecznie przekonuje swoich słuchaczy do ich przyjmowania. Owa zdolność komunikowania myśli *stricte* dogmatycznych jest obecna również w kaznodziejstwie. Msze święte sprawowane przez Józefa Niewiadomskiego w kościele jezuickim oraz przy innych okolicznościach cieszą się dużym zainteresowaniem, gdyż zawsze potrafią zaciekawić wiernych i pogłębić ich zasób wiedzy teologicznej (Anna Findl-Ludescher). Autorzy artykułów w tej części publikacji wspominają również o zaangażowaniu prof. Niewiadomskiego w życie diecezji. Obecność w przeróżnych gremiach, organizowanie konferencji, a także wykłady dla duchownych, są tego znamienitym przykładem (Elisabeth Rathgeb). Godne uwagi jest również podejście do studentów. Zachowując relację między mistrzem a uczniem, Profesor potrafił swobodnie rozmawiać z adeptami o sprawach rodzinnych czy innych rozterkach dnia codziennego. Dialog życia stanowi doskonały fundament dla zawiązywania znajomości i umacniania nadziei w nawet najbardziej krytycznych sytuacjach (Nikolaus Wandinger).

Zasługą Józefa Niewiadomskiego jest kultywowanie cyklicznego seminarium (Linzer Girard-Lesekreis), podczas którego wspólnie analizuje się teksty René Girarda. Odwoływanie się do jednej z zasadniczych inspiracji dla *teologii dramatycznej* jest w tym aspekcie gwarantem zachowania oryginalności tego typu myślenia na płaszczyźnie współczesnego dyskursu teologicznego. Elementy różnicujące są również czynnikami zachęcającymi do dalszych analiz. Warto wspomnieć, iż wielu spośród uczestników tego seminarium w późniejszym czasie stało się wykładowcami różnych dziedzin teologicznych, zdolnymi do spojrzenia na świat wykraczając poza tomistyczne schematy.

Druga część publikacji, *Tematy teologii dramatycznej à la Józef Niewiadomski*, zawiera sześć podrozdziałów. Pierwszy z nich jest opatrzony podtytułem

Od stworzenia do eschatonu. Kluczową refleksją składających się nań artykułów jest kontekst rzeczy ostatecznych, obecny w świecie doczesnym. Człowiek otrzymał życie od Boga, który stworzył świat i umieścił w stworzeniu pragnienie dalszej kreacji rzeczywistości. Głód życia obecny w człowieku zostanie zaspokojony w Pełni, jaką jest Królestwo Niebieskie (Franz Gruber). Chrzęścianie mają możliwość doświadczenia Boga będącego Miłością. Definiowany w ten sposób Absolut przymnaża ludziom nie tylko pokarmu doczesnego, ale przede wszystkim wiecznego (Konrad Huber). Wybór opcji, układających się w kolejne sekwencje życia, należy do człowieka. Warto jednak pamiętać, iż ludzkie decyzje posiadają właściwe sobie konsekwencje. Owa zasada dotyczy także spraw wiary, nadziei i miłości. Odrzucenie tychże cnót jest równoznaczne z „kształtowaniem piekła na ziemi” (Christoph J. Amor).

Drugi podrozdział, *Soteriologia i ofiara*, porusza zagadnienie ofiary jako elementu tradycyjnie wpisanego w systemy sprawowania kultu. Poprzez przykład ziemskiego życia, a także realizując swoją misję zbawczą, Chrystus ukazał jednak zupełnie inny aspekt ofiary. Mianowicie chrześcijanie są zobowiązani do ofiarowania swojego życia Bogu, a także do uczestnictwa w jedynej i doskonałej ofierze Chrystusa (Martin Hasitschka). Współcześnie koncepcja ofiary Chrystusowej jest realizowana m.in. w męczeństwie w imię wiary. Pełne heroizmu czyny wskazują na zasadność oddania się Bogu, gdyż taki charakter ma uszczęśliwiająca celowość stworzenia (Josef Walder). Życie według wskazań nauki Bożej – z czym związane są niekiedy wyrzeczenia – prowadzi ostatecznie do udoskonalenia ludzkiej natury. Przykładem takiego zaufania Bogu nawet w chwilach tragicznych doświadczeń, oczywiście przy zachowaniu ofiarnego charakteru czynów, jest biblijny Hiob (Wilhelm Guggenberger). Następną grupą artykułów jest zatytułowana *Teologia i antropologia*. Człowiek w swojej egzystencji nie może ulec pokusie banalizacji zła. Możliwość wyboru uzdalnia go do ulegania pokusom i krzewieniu struktur grzechowych (Manfred Scheuer). Otwartość ludzi na łaskę umożliwia jednak ostatecznie przezwyciężenia oddziaływania złego, dzięki czemu przed wiernymi rozpościera się perspektywa pełni (Ralf Miggelbrink). Eucharystia jest szczególnie istotnym sakramentem dla prof. Niewiadomskiego. Najświętsza Ofiara przemienia świat w kierunku realizacji procesów przełamujących mechanizm kozła ofiarnego, właściwy dla archaicznych kultów (Wolfgang Palaver). Oddziaływanie łask, obejmujące całe stworzenie, nie kwestionuje naturalnych różnic bytowych. Bóg obdarza każdego stosownie do jego zdolności, by w ten sposób umożliwić pełniejszą realizację właściwego sobie powołania (Willibald Sandler). Człowiek rozwija się zmierzając do Boga. W tym też znaczeniu droga bytowa stanowi cel sam w sobie (Matthias Scharer). Współpraca z Bogiem jest możliwa tylko i wyłącznie w obliczu gotowości przyjęcia Bożego orędzia (Roman A. Siebenrock). Jedyność objawiającego się Boga nie jest argumentem dla stosowania przemocy w celu obrony wiary. Powyższa zależność ma swoje źródło w tym, iż Bóg monoteistycznych religii jest w istocie dobrem, miłością i prawdą (Franz

Gmeiner-Pranzl). Urzeczywistnianie tych wartości potwierdza postawę wiary, skłaniającą do solidaryzowania się z Bogiem i bliźnimi (Hanjo Sauer). Jedyne w ten sposób można działać na fundamencie niezmiennych prawd. Uległość wobec trendów relatywizmu prowadzi ostatecznie do sytuacji, w której nie obowiązują żadne reguły, normy ani stałe cele. Ów stan jest określany mianem nihilizmu (Florian Uhl).

Kolejna część książki nosi tytuł *Praktyka Kościoła*. We wspólnocie uczniów Chrystusa człowiek doświadcza terapeutycznej mocy łaski. Miłość braterska, poczucie jedności, a także motywowana słowem Bożym nadzieja, umacniają człowieka w jego przemianie ku pełni człowieczeństwa (Petra Steinmaier-Pösel). Nie bez znaczenia jest w tym aspekcie liturgia nadająca wspólnocie uczniów Chrystusa rysy formalne (Stefan Huber). Odniesienie do tego samego prawa, a także budowanie na wspólnym fundamencie wiary, stanowią warunek konieczny szerzenia jednego Kościoła w świecie (Franz Weber). Następny podrozdział, *Teologia w i z mediami – Teologia mediów* potwierdza tezę, iż *teologia dramatyczna* jest pomocna również w interpretacji przesłania obecnego we współczesnych mediach. W sztuce obejmującej przykładowo literaturę (Christoph Niemand), film (Ilse Kögler, Adam Romejko) oraz programy telewizyjne (Roland Tamás) można przy zastosowaniu metody dramatycznej zdiagnozować problemy, z jakimi boryka się współczesny człowiek. Także w tej sferze nauka Boża wyznacza perspektywę na drodze ku pogłębianiu człowieczeństwa w świecie.

Ostatni podrozdział drugiej części książki nosi tytuł *Filozoficznie*. Wiedza filozoficzna pomaga zarówno w precyzyjnym wyrażaniu myśli, jak też w zrozumieniu mechanizmów dotyczących istoty bytu (Bernhard Braun, Edmund Runggaldier). Człowiek posiadający istnienie wyraża najintymniejsze treści językiem miłości, której pochodne formy funkcjonują w formie zasad i wartości (Christoph Jäger). W imię miłości, a także w wymiarze kontemplacji Bożych dzieł, chrześcijanie są w stanie przezwyciężać tak negatywne fenomeny, jak choćby ubóstwo (Gerhard Leibold). Ostatnią część publikacji stanowi przedruk wiersza ks. Jana Twardowskiego pt. *Śpieszmy się*.

Wszystkie artykuły zawarte w publikacji w liczbie 40 posiadają charakter naukowy. Są opatrzone bogatymi przypisami, odwołującymi się do najnowszej literatury. W każdym z tekstów zachowana jest wewnętrzna logika. Poszczególni autorzy nawiązują do teologii prof. Józefa Niewiadomskiego.

Książka jubileuszowa poświęcona Księdzu Profesorowi stanowi wkład w teologię europejską ukazując stopień zaawansowania rozwoju *teologii dramatycznej*. Jest to nowe spojrzenie stanowiące aktualizację orędzia zbawczego w konkretnych uwarunkowaniach. W tym też sensie można stwierdzić, iż publikacje teologów innsbruckich stanowią kontynuację dzieła odnowy, zapoczątkowanego na Soborze Watykańskim II. Od strony czysto antropologicznej postulatów formułowane na gruncie *teologii dramatycznej* są odpowiedzią na ludzkie pragnienie posiadania poczucia sensu. Jest to szczególnie istotne w dobie

konfrontacji przeciwstawnych względem siebie zjawisk, trendów i okoliczności. W dynamicznie zmieniającym się świecie istnieje niezbywalna potrzeba ugruntowania przeświadczenia o ostatecznym zwycięstwie dobra nad złem. W kontekście *teologii dramatycznej* jest to kwestia dominacji świadomości nad nieświadomością i miłości nad egoizmem. Prof. Józef Niewiadomski swoim dorobkiem naukowym wnosi niezastąpiony wkład w tego typu zbawczą dominację. Świadczą o tym niezbitie artykuły zawarte w omawianej publikacji.

Ks. Janusz Szulist
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Toruń